

Plany życiowe mieszkańców pogranicza polsko- -czeskiego na tle porównawczym

Streszczenie: Artykuł dotyczy części badań realizowanych wśród uczniów i studentów z pogranicza polsko-czeskiego (powiat prudnicki, nyski i opolski po polskiej stronie i kraj morawsko-czeski po stronie czeskiej) w ramach projektu z euroregionu Pradziad. Celem teoretycznym projektu było poznanie stylu i jakości życia mieszkańców pogranicza czesko-polskiego, ich planów życiowych i tożsamości, na obszarze działalności euroregionu Pradziad, a także wiedzy młodych mieszkańców pogranicza o życiu i problemach sąsiadów z zagranicy. Celem praktycznym projektu było uzmysłowienie roli jakości życia dla funkcjonowania społeczeństwa poprzez popularyzację zagadnienia (konferencja, publikacje) oraz możliwości wzbogacania wiedzy młodych mieszkańców.

W artykule zaprezentowana jest tylko część badań, która dotyczy opinii respondentów na temat planów życiowych w kontekście pogranicza polsko-czeskiego. Analiza ta dotyczyła jednego z pytań szczegółowych badań: *Jakie są plany życiowe uczniów i studentów z pogranicza polsko-czeskiego?*

Wyniki badań przedstawiają deklaracje związane z planami pozostania w ojczyźnie, postrzeganiem swojego miejsca zamieszkania czy też dostrzeżeniem różnych walorów własnych miejscowości i krajów. W analizie danych zastosowano metody statystyczne związane z testowaniem statystycznej istotności różnic między zmiennymi testem Chi-kwadrat (χ^2).

Słowa kluczowe: plany życiowe, pogranicze polsko-czeskie, euroregion, młodzi ludzie, ojczyzna

Wprowadzenie

Pojęcie planów życiowych jest różnie definiowane. Jak pisze Tadeusz Lewowicki (2004), „na obraz planów życiowych składają się informacje o rozmaitych

sprawach, głównie o wielu czynnikach motywacyjnych, orientacjach życiowych, a także o wzorach życia, lansowanych modelach życia itp.” Dodatkowo autor ten podkreśla, że analiza tych planów w kontekście terenów pogranicznych daje możliwość uchwycenia ewentualnych osobliwości, a także szczegółowych uwarunkowań związanych z obszarami oraz społecznościami pogranicznymi. Natomiast Zenon Jasiński (2004) uważa, że plany życiowe młodzieży zdeterminowane są z jednej strony przeszłością historyczną, tradycjami kulturowymi, a z drugiej potencjałem społeczno-kulturowym pogranicza. A elementy te najprawdopodobniej rzutują na aspiracje i cele życiowe młodzieży.

Włodzimierz Szewczuk (1990) definiuje to pojęcie jako system podstawowych celów, do których jednostka zmierza w swoim działaniu łącznie z ogólnymi zasadami realizowania tych działań. Z kolei Eugenia Karcz (2004) twierdzi, że właśnie plany życiowe dla młodych ludzi są czymś szczególnym, gdyż w dużej mierze wyznaczają całą przyszłą drogę życia. System wartości młodzieży zależny jest od wielu czynników, takich jak: region świata, warunki społeczne, sytuacja polityczna itp., a każda zmiana wywiera duży wpływ na świadomość młodego pokolenia, przekształcając preferencje młodych co do celów, dążeń i sposobu życia. Ponadto Beata Jakimiuk (2012) podkreśla, że w planach życiowych szczególne miejsce zajmują plany zawodowe, które dotyczą drogi zdobywania zawodu i pracy. Wśród wielu czynników determinujących aktywność człowieka w zakresie realizacji planów zawodowych ważną rolę odgrywają też aspiracje. Zamierzenia i dążenia młodzieży oraz realizacja ich oczekiwań w dużym stopniu wyznaczają kierunek rozwoju społeczeństwa, oddziałują na obraz życia społecznego i ekonomicznego, a także znacząco wpływają na funkcjonowanie jednostek i grup społecznych.

Założenia metodologiczne badań

Badania zostały przeprowadzone w ramach projektu *Styl i jakość życia oraz plany życiowe i tożsamość mieszkańców pogranicza polsko-czeskiego po przyjęciu Polski i Czech do UE* realizowanego w ramach naboru Funduszu mikroprojektów Praděd, numer osi priorytetowej: 11.4, nazwa osi priorytetowej: Współpraca instytucji i społeczności pod kierownictwem Zenona Jasińskiego. Projekt był współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz ze środków budżetu państwa *Przekraczamy granice*. Partnerem wiodącym w projekcie była Akademia Nauk Stosowanych – Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Opolu (dawniej Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Opolu), a partnerem projektu

Uniwersytet PRIGO w Hawierzowie. Projekt realizowano od 1.09.2019 roku do 31.11.2020 roku.

Celem teoretycznym projektu było poznanie stylu i jakości życia mieszkańców pogranicza czesko-polskiego, ich planów życiowych i tożsamości, na obszarze działalności euroregionu Pradziad, a także wiedzy młodych mieszkańców pogranicza o życiu i problemach sąsiadów z zagranicy. Celem praktycznym projektu było uzmysłowienie roli jakości życia dla funkcjonowania społeczeństwa poprzez popularyzację zagadnienia (konferencja, publikacje) oraz możliwości wzbogacenie wiedzy młodych mieszkańców.

W badaniach w ramach całego projektu wykorzystano metodę sondażu diagnostycznego, techniki ankiety, a także wywiadu oraz przygotowany kwestionariusz ankiety i wywiadu. W artykule tym opisano wyłącznie tę część badań, która była realizowana za pomocą techniki ankiety i dotyczyła obszaru związanego z planami życiowymi mieszkańców pogranicza polsko-czeskiego. Pytanie szczegółowe, na które starano się znaleźć odpowiedź, brzmiało: *Jakie są plany życiowe uczniów i studentów z pogranicza polsko-czeskiego?*

Analiza danych została opracowana za pomocą programu statystycznego PASW Statistics 18, w którym zastosowano metody statystyczne związane z testowaniem statystycznej istotności różnic między zmiennymi testem Chi-kwadrat (χ^2), przy czym opisano wyłącznie wyniki, których siła związku między zmiennymi (zastosowano współczynnik V Cramera) była większa od 0,3 ($V > 0,3$).

Grupę badaną w ramach projektu stanowiło 1113 respondentów, jednak na potrzeby artykułu ze względu na braki danych w poszczególnych pytaniach analizie poddano odpowiedzi 1054 badanych. Nieco ponad połowę stanowili Polacy (543 osoby – 51,5%). Przedział wiekowy badanych przedstawia tabela 1.

Tabela 1. Wiek badanych

Wiek	Częstość	Procent	Procent skumulowany
15–16 lat (uczniowie)	14	1,3	1,3
17–18 lat (uczniowie)	469	44,5	45,8
19–20 lat (uczniowie)	95	9,0	54,8
19–30 lat (studenci)	311	29,5	84,3
31 lat i więcej (studenci)	165	15,7	100,0
Ogółem	1 054	100,0	

Źródło: badania realizowane w ramach projektu *Styl i jakość życia oraz plany życiowe i tożsamość mieszkańców pogranicza polsko-czeskiego po przyjęciu Polski i Czech do UE*.

W większości respondentkami były dziewczyny/kobiety – 794 (75,3%). Ponad połowa badanych to uczniowie (577 – 54,7%), wśród nich 325 (30,8%) uczniów było z Polski, z powiatów prudnickiego, nyskiego i opolskiego, a 252 (23,9%) uczniów z kraju śląsko-morawskiego. Badani studenci z Polski byli słuchaczami Akademii Nauk Stosowanych – Wyższej Szkoły Zarządzania i Administracji w Opolu oraz Państwowej Akademii Nauk Stosowanych w Nysie (dawniej Państwowej Wyższej Szkoły w Nysie) (218 – 20,7%), a z Czech to słuchacze szkół wyższych z kraju śląsko-morawskiego między innymi z Uniwersytetu PRIGO w Hawirzowie, z którym realizowano projekt (259–24,6%).

Plany życiowe mieszkańców pogranicza polsko-czeskiego – omówienie wyników badań

Na podstawie analizy danych można zauważyć, że to w większości czescy respondenci chcą w przyszłości mieszkać w swoim kraju. Co więcej, różnica ta jest statystycznie istotna ($\chi^2= 139,869$, $df=4$ $p=0,0001$, $V_c =0,364$).

Tabela 2. Deklaracje badanych dotyczące mieszkania w przyszłości we własnym kraju

kategorie	Polska		Czechy	
	N	%	N	%
zdecydowanie tak	183	33,6	198	38,7
raczej tak	159	29,3	237	46,4
trudno powiedzieć	138	25,4	8	1,6
raczej nie	42	7,8	60	11,7
zdecydowanie nie	21	3,9	8	1,6
ogółem	543	100	511	100

Źródło: badania realizowane w ramach projektu *Styl i jakość życia oraz plany życiowe i tożsamość mieszkańców pogranicza polsko-czeskiego po przyjęciu Polski i Czech do UE*.

Warto tu podkreślić, że w przypadku respondentów z Polski bardzo dużą grupę stanowiły osoby, których deklaracje były niejednoznaczne, to jest odpowiedzi „trudno powiedzieć” – aż 138 osób.

Badani podobnie deklarują chęć pozostania w swojej miejscowości. Tu również osoby z Czech częściej deklarują, że chcą pozostać w swojej miejscowości. Różnica ta jest statystycznie istotna na poziomie ($\chi^2 = 233,532$, $df = 4$ $p = 0,0001$, $V_c = 0,471$).

Tabela 3. Deklaracje badanych dotyczące pozostania we własnej miejscowości

kategorie	Polska		Czechy	
	N	%	N	%
zdecydowanie tak	100	18,4	92	18,0
raczej tak	94	17,3	257	50,3
trudno powiedzieć	157	28,9	13	2,5
raczej nie	103	19,0	123	24,1
zdecydowanie nie	89	16,4	26	5,1
ogółem	543	100	511	100

Źródło: badania realizowane w ramach projektu *Styl i jakość życia oraz plany życiowe i tożsamość mieszkańców pogranicza polsko-czeskiego po przyjęciu Polski i Czech do UE*.

Kolejne pytania były dopełnieniem poprzednich. Badanych poproszono o to, żeby ocenili, jakie atuty posiada ich miejscowość. I tak najwyżej przez badanych zostały ocenione atuty związane z bezpieczeństwem, spokojem, dobrymi relacjami sąsiedzkimi. Zarówno polscy, jak i czescy respondenci ocenili je bardzo wysoko, co widać w tabeli poniżej. Nie zaobserwowano tu żadnych istotnych statystycznie różnic pomiędzy odpowiedziami.

Tabela 4. Najwyżej oceniane atuty miejscowości, w których mieszkają badani

Kategorie		Polska	Czechy
bezpieczeństwo	zdecydowanie tak	32,4	34,1
	raczej tak	42,5	39,1
	trudno powiedzieć	16,4	16,1
	raczej nie	5,4	7,7
	zdecydowanie nie	3,3	3,0
spokój	zdecydowanie tak	45,5	43,3
	raczej tak	34,8	29,9
	trudno powiedzieć	11,8	13,4
	raczej nie	4,8	9,8
	zdecydowanie nie	3,1	3,6
dobre relacje sąsiedzkie	zdecydowanie tak	21,4	30,4
	raczej tak	40,8	37,6
	trudno powiedzieć	24,9	18,6
	raczej nie	7,6	11,0
	zdecydowanie nie	5,3	2,4

Źródło: badania realizowane w ramach projektu *Styl i jakość życia oraz plany życiowe i tożsamość mieszkańców pogranicza polsko-czeskiego po przyjęciu Polski i Czech do UE*.

Niżej oceniona przez respondentów z Polski w porównaniu z respondentami z Czech była możliwość kształcenia na terenach pogranicznych, ciekawe atrakcje turystyczne oraz dostępność pracy. Mniej niż połowa badanych z Polski ocenia tę możliwość zdecydowanie dobrze lub raczej dobrze.

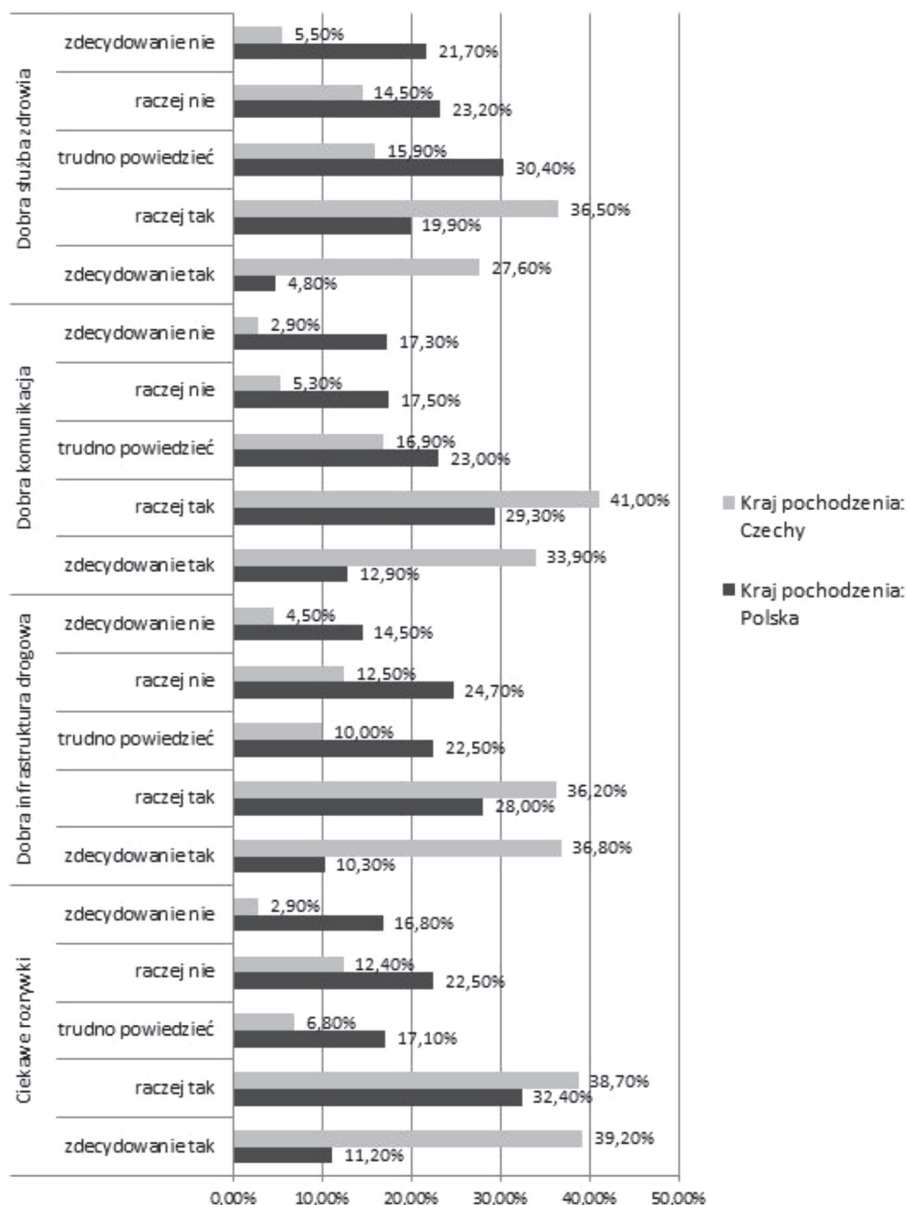
Tabela 5. Możliwość kształcenia w wybranym zawodzie oraz dostępność pracy w opinii badanych

Kategorie		Polska	Czechy
możliwość kształcenia w wybranym zawodzie	zdecydowanie tak	6,6	19,8
	raczej tak	26,7	25,9
	trudno powiedzieć	23,6	18,8
	raczej nie	23,4	20,6
	zdecydowanie nie	19,7	14,9
dostępność pracy	zdecydowanie tak	6,6	23,4
	raczej tak	26,2	31,1
	trudno powiedzieć	30,2	20,7
	raczej nie	21,5	16,3
	zdecydowanie nie	15,5	8,5
ciekawe atrakcje turystyczne	zdecydowanie tak	11,0	20,0
	raczej tak	27,5	34,0
	trudno powiedzieć	20,6	17,7
	raczej nie	27,1	20,2
	zdecydowanie nie	13,8	8,1

Źródło: badania realizowane w ramach projektu *Styl i jakość życia oraz plany życiowe i tożsamość mieszkańców pogranicza polsko-czeskiego po przyjęciu Polski i Czech do UE*.

Zupełnie inaczej przedstawiają się wyniki związane z takimi atutami jak: ciekawe rozrywki, dobra infrastruktura drogowa, dobra komunikacja, dobra służba zdrowia oraz dostępność pracy. Okazuje się, że nasi sąsiedzi o wiele lepiej postrzegają te aspekty niż nasi uczniowie i studenci. Różnice te okazały się istotne statystycznie.

Wykres 1. Różnice istotne statystycznie w postrzeganiu atutów miejscowości zamieszkania pomiędzy respondentami z Polski i Czech

Źródło: badania realizowane w ramach projektu *Styl i jakość życia oraz plany życiowe i tożsamość mieszkańców pogranicza polsko-czeskiego po przyjęciu Polski i Czech do UE*.

Istotność statystyczna w poszczególnych atutach była następująca: ciekawe rozrywki ($x^2 = 174,098$, $df = 4$ $p = 0,0001$, $Vc = 0,406$), dobra infrastruktura drogowa ($x^2 = 158,447$, $df = 4$ $p = 0,0001$, $Vc = 0,388$), dobra komunikacja ($x^2 = 151,934$, $df = 4$ $p = 0,0001$, $Vc = 0,380$) oraz dobra służba zdrowia ($x^2 = 196,727$, $df = 4$ $p = 0,0001$, $Vc = 0,432$).

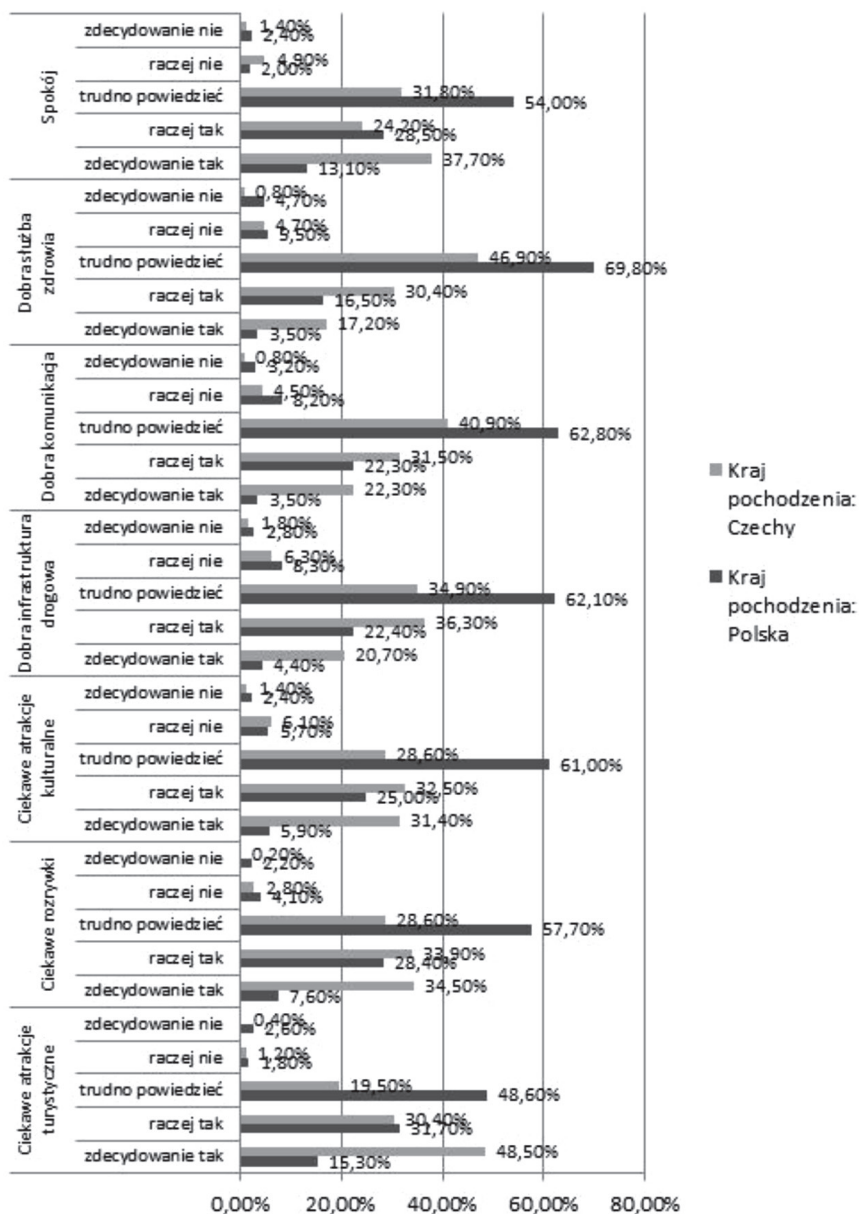
Biorąc pod uwagę atuty miejscowości, w których zamieszkiwali badani, poproszono ich również o ustosunkowanie się do oceny atutów euroregionów (euroregion Pradziad po polskiej stronie oraz euroregion Beskidy po czeskiej stronie), w których zamieszkują. Tu również okazało się, że czescy respondenci wyżej ocenili atuty swojego euroregionu. Wyżej, bez znaczenia istotności statystycznej, zostały ocenione takie atuty jak: bezpieczeństwo, dobre relacje sąsiedzkie, dobre uczelnie wyższe oraz dostępność pracy. W tych aspektach Czesi są bardziej zadowoleni niż Polacy.

Tabela 6. Postrzeganiu atutów euroregionów w opinii badanych (bez różnic istotnych statystycznie)

Kategorie		Polska	Czechy
bezpieczeństwo	zdecydowanie tak	8,8	23,8
	raczej tak	25,8	38,6
	trudno powiedzieć	61,2	34,4
	raczej nie	2,2	2,6
	zdecydowanie nie	2,0	0,6
dobre relacje sąsiedzkie	zdecydowanie tak	5,9	17,5
	raczej tak	21,3	26,8
	trudno powiedzieć	66,2	50,8
	raczej nie	3,7	3,9
	zdecydowanie nie	2,9	1,0
dobre uczelnie wyższe	zdecydowanie tak	5,0	16,3
	raczej tak	14,5	27,0
	trudno powiedzieć	67,8	43,3
	raczej nie	7,2	10,4
	zdecydowanie nie	5,5	3,0
dostępność pracy	zdecydowanie tak	4,1	15,8
	raczej tak	17,3	26,4
	trudno powiedzieć	69,4	45,5
	raczej nie	5,7	9,9
	zdecydowanie nie	3,5	2,4

Źródło: badania realizowane w ramach projektu *Styl i jakość życia oraz plany życiowe i tożsamość mieszkańców pogranicza polsko-czeskiego po przyjęciu Polski i Czech do UE*.

Wykres 2. Różnice istotne statystycznie w postrzeganiu atutów euroregionów w opinii badanych

Źródło: badania realizowane w ramach projektu *Styl i jakość życia oraz plany życiowe i tożsamość mieszkańców pogranicza polsko-czeskiego po przyjęciu Polski i Czech do UE*.

Inaczej sytuacja wyglądała w postrzeganiu atutów euroregionów takich jak: ciekawe atrakcje turystyczne ($x^2 = 165,711$, $df = 4$ $p = 0,0001$, $Vc = 0,397$), ciekawe rozrywki ($x^2 = 156,383$, $df = 4$ $p = 0,0001$, $Vc = 0,386$), ciekawe atrakcje kulturalne ($x^2 = 160,674$, $df = 4$ $p = 0,0001$, $Vc = 0,391$), dobra infrastruktura drogowa ($x^2 = 115,825$, $df = 4$ $p = 0,0001$, $Vc = 0,332$), dobra komunikacja ($x^2 = 121,532$, $df = 4$ $p = 0,0001$, $Vc = 0,340$), dobra służba zdrowia ($x^2 = 108,999$, $df = 4$ $p = 0,0001$, $Vc = 0,322$), spokój ($x^2 = 103,323$, $df = 4$ $p = 0,0001$, $Vc = 0,313$).

Dyskusja

Wyniki badań pozwalają zauważyć, że zarówno Polacy, jak i Czesi w swoim miejscu zamieszkania czują się bezpiecznie, dobrze postrzegają swoich sąsiadów, a także uważają, że panuje tam spokój. Ponadto nasi sąsiedzi wyżej oceniają uczelnie wyższe ze swojego regionu, atrakcje turystyczne u siebie, a także dostępność pracy.

Jednak to, co najbardziej interesujące, to różnice w odpowiedziach badanych, które są istotne statystycznie. I tak, respondenci z Czech częściej w porównaniu z respondentami z Polski deklarują chęć pozostania w swojej miejscowości, a co za tym idzie – w swoim kraju. Zjawisko to może być spowodowane tym, że u naszych sąsiadów nie ma raczej migracji zarobkowych. Zdarza się, że Czesi pracują po drugiej stronie granicy, w Polsce, ale to raczej Polacy, szczególnie, co widać na Śląsku Cieszyńskim, pracują w Czechach. Ponadto w Polsce zauważa się, że dużo osób wyjeżdża do pracy zarobkowej do Niemiec, Holandii, Norwegii, czy też do niedawna do Wielkiej Brytanii.

Warto podkreślić, że emigrację Polacy rozważają ze względów zarobkowych, wyższego standardu życia, czy też czynników socjalnych (Fitek-Chybińska, 2018). Zjawisko to można rozpatrywać w różnych perspektywach, jednak należy pamiętać, że nasilenie zjawiska emigracji, wraz z mającym miejsce obecnie ujemnym przyrostem naturalnym, może doprowadzić do zmniejszenia liczby ludności Polski (Olszowy, 2016, s. 10). Do podobnych wniosków na podstawie badań doszła Ewa Ogrodzka-Mazur (2021), która wskazała, że czescy studenci swoje plany życiowe, edukacyjne i zawodowe łączą przede wszystkim z najbliższym regionem i krajem zamieszkania.

Również wyniki badań pokazały, że Czesi lepiej oceniają swoje miejscowości oraz swój euroregion przez pryzmat ciekawej rozrywki, atrakcji turystycznych (w przypadku euroregionu Beskid), dobrej infrastruktury drogowej, dobrej komunikacji, dobrej służby zdrowia czy też dostępności pracy. Jeżeli

chodzi o rozrywkę, infrastrukturę drogową czy też komunikację, to opinie badanych wskazują na to, że kraj morawsko-śląski jest bardzo dobrze rozwinięty, łącznie ze stolicą, którą jest Ostrava. Statystyki do 2020 roku wskazywały, że stale rosła liczba turystów (<https://www.czso.cz/>), którzy mogli odwiedzić takie atrakcje turystyczne jak góra Pradziad, Łysa Góra, liczne ośrodki narciarskie, dwa aquaparki, jaskinie do zwiedzania, Ścieżka Ciupaga w koronie drzew czy też czeska część Biskupiej Kopy (<https://severnimorava.travel/pl>). Dodatkowo należy dodać, że region połączony jest ze stolicą autostradą, a także ze stolicami innych sąsiadujących państw – Wiedniem, Bratysławą czy Berlinem. Mieszkańcy tego regionu mogą również korzystać z portu lotniczego Ostrava-Mošnov.

Warto też podkreślić, że stopa bezrobocia w kraju morawsko-śląskim od 2015 roku ustawicznie obniżała się, co mogło wpłynąć na ocenę dostępności pracy (<https://www.czso.cz/>). Dodatkowo badania Eurostatu z 2018 roku pokazały, że Czesi ogólnie są bardziej zadowoleni ze swoich zarobków niż Polacy, co może być także związane z migracjami zarobkowymi (Eurostat, 2019, s. 2).

Konkluzje

Wielokulturowość oraz zróżnicowana tożsamość kulturowa wymagają od jednostek, grup i środowisk kulturowych tolerancji, uznania, czy też wysiłku poznawczego (Nikitorowicz, 2007, s. 16). Podejście to stanowiło podłoże do założeń metodologicznych projektu realizowanego we współpracy z uczelnią z Czech. Jak zauważa Barbara Grabowska (2021), funkcjonujący współcześnie na pograniczu polsko-czeskim model współżycia międzyetnicznego ma charakter przede wszystkim interakcyjny i asymilacyjny.

Rozważania o edukacji w kontekście problemów współczesnego świata, w tym planów życiowych mieszkańców pogranicza polsko-czeskiego, wydają się bardzo ważne dla pedagogów zaangażowanych w lansowanie idei i prowadzenie praktycznych działań obejmowanych nazwą edukacji międzykulturowej. Głoszone co jakiś czas kryzysy wielokulturowości w Europie, wybuchające konflikty narodowościowe i religijne, odradzanie się nacjonalizmów i szowinizmów mogą osłabiać przekonanie o sensie edukacji międzykulturowej, osłabiać aktywność edukacyjną (Lewowicki, 2013, s. 21).

Edukacja międzykulturowa jest tu rozumiana jako refleksja teoretyczna i praktyka pedagogiczna związana z *przygotowaniem jednostki* w różnych fazach jej życia do funkcjonowania w warunkach *zróżnicowania kulturowego*.

W tej perspektywie pedagog w swoim towarzyszeniu jednostce w osiąganiu przez nią życiowego optimum (*akme*) dostrzega potencjał w różnicy kulturowej. Potrafi ów potencjał wykorzystać z pożytkiem dla jednostki, jak też dla różnych społeczności tworzących lokalne wspólnoty (Sobecki, 2014, s.109). Dlatego edukacja powinna wspierać procesy zakorzenienia w kulturze rodzinnej, sytuuje w świecie społeczności lokalnych i jednocześnie powinna pozwalać przekraczać bezpośrednie doświadczenie, zauważać innych z ich historią, różnicami i podobieństwami, uświadamiać sobie specyfikę odrębności i jednocześnie wspólne dziedzictwo ludzkości (Nikitorowicz, 2009, s. 188).

Zadaniem zespołu badawczego w ramach projektu *Styl i jakość życia oraz plany życiowe i tożsamość mieszkańców pogranicza polsko-czeskiego po przyjęciu Polski i Czech do UE* pod kierownictwem Zenona Jasińskiego było z jednej strony pokazanie między innymi jakie są plany życiowe mieszkańców pogranicza, jak postrzegają oni swoje miejsce zamieszkania, a także region, w którym mieszkają z jednej strony, a także zwrócenie uwagi na to, jakie są wyzwania przed edukacją międzykulturową w szkole z drugiej strony.

Autorzy badań chcieli zwrócić uwagę na to, że edukacja międzykulturowa jest programem działań kształtujących zdolność rozumienia i harmonijnego funkcjonowania, kształtowania postaw sprzyjających wzrostowi tolerancji, spójności, poczucia więzi i wzajemnej solidarności oraz umiejętności tworzenia relacji społecznych w zbiorowościach kulturowo heterogenicznych (Badowska, 2015, s. 279). Jak twierdzi Alina Szczurek-Boruta (2007), edukacja w szkole powinna również dotyczyć osłabiania uprzedzeń i stereotypów, w ten sposób edukacja obejmuje nastawienie dzieci i młodzieży do *Innego* oraz strategie, które mogą być wykorzystywane do rozwijania demokratycznych nastawień i wartości. Z kolei Zbyszko Melosik (2007), pisząc o edukacji dla zrozumienia różnic kulturowych, podkreśla, że istotą jest tu dążenie do „wysokiego wartościowania różnic kulturowych” oraz „akceptacji prawa innych do bycia odmiennym”.

Uznanie i tolerancja odmienności kulturowych, którym sprzyja twórczy stosunek do życia, staje się we współczesnym świecie szczególnie ważną wartością i zadaniem edukacji. Konieczne jest wypracowanie takich strategii edukacyjnych, które rozwijają odpowiednie kompetencje i postawy kulturowe, kształtują poczucie podmiotowości, wolności, sprawstwa i odpowiedzialności, solidarności oraz integracji z Innymi w uniwersum ogólnoludzkich wartości (Cudowska i Walewska, 2020, s. 140). Przemiany społeczno-cywilizacyjne dodatkowo komplikują sytuację młodzieży, powodując zagubienie,

patologii społeczne, nadmierny indywidualizm, zanik więzi wspólnotowych. Wobec tego stanu rzeczy zwrócenie uwagi na pedagogiczne, społeczne, kulturowe i ekonomiczne uwarunkowania formowania się tożsamości młodzieży, w tym ukazanie roli edukacji szkolnej jako tej, która powinna otwierać młodym ludziom horyzonty humanistycznej, zróżnicowanej kulturowo rzeczywistości, tworzyć sytuacje sprzyjające dokonywaniu autorefleksji, rozwijać zdolności do rozwiązywania problemów, podejmowania decyzji, jest ważne z poznawczego punktu widzenia, a także pożyteczne z punktu widzenia praktyki społecznej (Szczurek-Boruta, 2019, s. 358).

Zdematerializowana granica nie jest już przeszkodą w poznawaniu sąsiednich państw, a mieszkanie w strefie pogranicza sprzyja niemal codziennym kontaktom z sąsiadami. Ze względu na zachodzące zmiany ekonomiczne Czesi są stałymi klientami w polskich sklepach, korzystają również z oferty kulturalnej. Podobnie dzieje się po czeskiej stronie, gdzie Polacy również poszukują tańszych towarów i korzystają z usług – zwłaszcza lokali gastronomicznych. Ta naturalna już sytuacja sprawia, że zmienia się charakter pogranicza. O ile w pierwszym etapie po wprowadzeniu strefy Schengen przekraczanie granicy miało charakter okazjonalny, dziś stało się codziennością. Tworzone wspólne ścieżki rowerowe, trasy spacerowe czy działania mające na celu poznawanie kultury, sztuki i tradycji ponad granicami to jedne z efektów współpracy transgranicznej, która z wymiaru instytucjonalnego zmieniła swój charakter również na indywidualny (Szafrąnska, 2018, s. 204).

Dlatego z punktu widzenia edukacji międzykulturowej bardzo ważne jest to, aby poznawać się wzajemnie, co może być realizowane również poprzez podejmowanie wspólnych polsko-czeskich badań na pograniczu.

Bibliografia

- Badowska, M. 2015. Programy szkoły wielokulturowej w kontekście zwiększania integracji społecznej i komunikacji międzykulturowej. *Edukacja Międzykulturowa*. 4, ss. 267–288.
- Cudowska, A., Walewska, M. 2020. Międzykulturowość w szkole w percepcji twórczych nauczycieli. *Edukacja Międzykulturowa*. 1 (12), ss. 139–154.
- Hruzd-Matuszczyk, A. 2019. Szkoły z polskim językiem nauczania wyzwaniem dla edukacji XXI wieku – wybrane zagadnienia. *Edukacja Międzykulturowa*. 2 (11), ss. 235–254.
- <https://www.czso.cz> (16.03.2021).
- <https://severnimorava.travel/pl> (16.03.2021).

- Fitek-Chybińska, J. 2018. *Migracje zarobkowe Polaków IX*. Wrocław: Work Service S.A. <https://www.workservice.com/> (16.03.2021).
- Grabowska, B. 2021. Edukacja w szkołach z polskim językiem nauczania na Zaolziu w opiniach uczniów i ich rodziców. *Edukacja Międzykulturowa*. 2 (15), ss. 204–220.
- Jakimiuk, B. 2012. Aspiracje i plany zawodowe studentów pedagogiki KUL w kontekście czynników wspomagających wejście na rynek pracy. W: Dudak, A., Klimkowska, K. i Różański, A. red. *Przygotowanie zawodowe młodych pedagogów*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”, ss. 101–123.
- Jasiński, Z. 2004. Plany życiowe i zamierzenia życiowe młodzieży polskiej z pogranicza polsko-czeskiego. W: Jasiński, Z., Lewowicki, T. i Nikitorowicz, J. red. *Plany życiowe młodzieży z terenów pogranicznych*. Opole: Wydawnictwo UO, ss. 55–72.
- Karcz, E. 2004. Plany życiowe młodzieży niemieckiej na pograniczu niemiecko-polskim. W: Jasiński, Z., Lewowicki, T. i Nikitorowicz, J. red. *Plany życiowe młodzieży z terenów pogranicznych*. Opole: Wydawnictwo UO, ss. 19–38.
- Lewowicki, T. 2013. Edukacja wobec odwiecznych i współczesnych problemów świata – konteksty i wyzwania edukacji międzykulturowej. *Edukacja Międzykulturowa*. 2, ss. 19–37.
- Lewowicki, T. 2004. O pojmowaniu planów życiowych oraz społeczno-kulturowych uwarunkowaniach tych planów. W: Jasiński, Z., Lewowicki, T. i Nikitorowicz, J. red. *Plany życiowe młodzieży z terenów pogranicznych*. Opole: Wydawnictwo UO, ss. 7–12.
- Melosik, Z. 2007. *Teoria i praktyka edukacji wielokulturowej*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Nikitorowicz, J. 2007. *Edukacja międzykulturowa. Kreowanie tożsamości dziecka*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Nikitorowicz, J. 2009. *Edukacja regionalna i międzykulturowa*. Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne.
- Nowak, Z.M. i Jasiński, Z. 2020. Wstęp. W: Jasiński, Z. i Nowak, Z.M. red. *Jakość i styl życia oraz plany życiowe i tożsamość kulturowa mieszkańców polsko-czeskiego pogranicza po przyjęciu Polski i Czech do Unii Europejskiej*. Kraków: Petrus, ss. 9–15.
- Ogrodzka-Mazur, E. 2021. Identyfikacja narodowe młodzieży akademickiej jako efekt kategoryzowania społecznego na pograniczu polsko-czeskim. *Edukacja Międzykulturowa*. 2 (15), ss. 221–237.

- Olszowy, J. 2016. Wybrane aspekty migracji zarobkowych i ich wpływ na rynek pracy. *Rynek, Społeczeństwo, Kultura*. 2 (18), ss. 6–11.
- Eurostat. 2019. Quality of life in 2018. <http://ec.europa.eu/eurostat> (15.03.2021).
- Sobecki, M. 2014. Komunikacja międzykulturowa w wymiarze religijnym jako wyzwanie edukacyjne. W: Nikitorowicz, J., Muszyńska, J. i Boćwińska-Kiluk, B. red. *Od wielokulturowości miejsca do międzykulturowości relacji społecznych*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Żak, ss. 107–118.
- Szafrańska, A. 2019. (nie)Wiedza nauczycieli mieszkających na pograniczu polsko-czeskim o swoich sąsiadach. *Edukacja Międzykulturowa*. 2 (9), ss. 195–206.
- Szczurek-Boruta, A. 2007. *Zadania rozwojowe młodzieży i edukacyjne warunki ich wypełniania w środowiskach zróżnicowanych kulturowo i gospodarczo. Studium pedagogiczne*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Szewczuk, W. 1990. *Psychologia*. Warszawa: WSiP.

Life plans of the inhabitants of the Polish-Czech borderland against a comparative background

Abstract: The article concerns a part of the research carried out among learners and university students from the Polish-Czech border area (Prudnik, Nysa and Opole counties on the Polish side and Moravian-Czech district on the Czech side) within the Pradziad Euroregion Project. The theoretical aim of the project was to get to know the lifestyle and quality of life of the inhabitants of the Czech-Polish border area, their life plans and identity, as regards the activities of the Pradziad Euroregion, as well as the knowledge of young borderland inhabitants about the life and problems of their neighbours from abroad. The practical aim of the project was to raise awareness of the role of quality of life for the functioning of the society by popularising the issue (conferences, publications) and the possibility of enriching the knowledge of these young inhabitants.

This article presents only the part of the research that deals with respondents' opinions on life plans in the context of the Polish-Czech borderland. The analysis was focused on one of the specific questions of the research: What are the life plans of pupils and university students from the Polish-Czech borderland?

The research results refer to the declarations related to plans to stay in the homeland, perceptions of the respondents' place of residence, or perceptions of the different qualities of their own towns and countries. In the data analysis, sta-

tistical methods related to testing the statistical significance of differences between variables with the Chi-square test (χ^2) were applied.

Keywords: life plans, Polish-Czech borderland, Euroregion, young people, homeland

Translated by Sławomir Śliwa